

УДК 316.622

DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-8801/2019-5.4>**Бодров В.Г.**

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри економіки підприємства,
Університет державної фіскальної служби України

КОНЦЕПЦІЯ УНІВЕРСАЛЬНОГО БАЗОВОГО ДОХОДУ ЯК ОСНОВА ПОЛІТИКИ СОЦІАЛЬНОГО ВИРІВНЮВАННЯ ТА ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ЖИТТЯ

У статті досліджено теоретико-прикладні аспекти сутності, характерних рис, переваг концепції універсального базового доходу (УБД) як підґрунтя політики соціального вирівнювання та підвищення якості життя. Проаналізовано, узагальнено світовий досвід, результати експериментів з реалізації окремих елементів концепції УБД у соціально-економічному розвитку різних країн. Виділено основні проблемні питання та шляхи їх вирішення в процесі практичної імплементації ідеї УБД. Зроблено висновки й пропозиції щодо можливостей та джерел фінансового забезпечення УБД в Україні.

Ключові слова: автоматизація, бідність, негативний прибутковий податок, нова індустріалізація, роботизація, соціальна нерівність, соціальне вирівнювання, універсальний базовий дохід, фонд суверенного добробуту, цифровізація економіки, якість життя.

КОНЦЕПЦІЯ УНІВЕРСАЛЬНОГО БАЗОВОГО ДОХОДА КАК ОСНОВА ПОЛІТИКИ СОЦІАЛЬНОГО ВЫРАВНИВАНИЯ И ПОВЫШЕНИЯ КАЧЕСТВА ЖИЗНИ

Бодров В.Г.

В статье исследованы теоретико-прикладные аспекты сущности, характерных черт, преимуществ концепции универсального базового дохода (УБД) как основы политики социального выравнивания и повышения качества жизни. Проанализированы, обобщены мировой опыт, результаты экспериментов по реализации

отдельных элементов концепции УБД в социально-экономическом развитии разных стран. Выделены основные проблемные вопросы и пути их решения в процессе практической имплементации идеи УБД. Сделаны выводы и предложения касательно возможностей и источников финансового обеспечения УБД в Украине.

Ключевые слова: автоматизация, бедность, негативный подоходный налог, новая индустриализация, роботизация, социальное неравенство, социальное выравнивание, универсальный базовый доход, фонд суверенного благосостояния, цифровизация экономики, качество жизни.

THE CONCEPT OF UNIVERSAL BASIC INCOME AS THE BASIS FOR THE POLICY OF SOCIAL EQUALIZATION AND IMPROVING THE QUALITY OF LIFE

Bodrov Volodymyr

The article examines the theoretical and applied aspects of the essence, characteristics, advantages of the concept of universal basic income (UBI) as the basis for the policy of social equalization and improving the quality of life. The world experience, the results of experiments on the implementation of individual elements of the concept of UBI in the socio-economic development of different countries are analyzed and generalized. In advanced economies, universal basic income is often used as an instrument to address inadequate safety nets and a way to tackle the challenges of technological and demographic changes. In emergent economies the use of a universal basic income is seen primarily as an instrument for combating poverty and overcoming the glaring social inequalities. But in both cases, the country's authorities must assess the relative merits of universal basic income, including its financing through rechanneling resources already used in other ways, or through higher taxes and contributions. The criticism of UBI is based on economic and legal arguments. The main objections center around the fact that implementation of this concept will cause large state expenditures, which might be prohibitive; the UBI can lead to a decrease in people's work motivation; furthermore, UBI payments in developed countries will lead to mass migration from poor countries; thus, personalized systems of social security existing in many countries are more effective. Ukraine does not have any experience in the implementation of UBI. But according to many Ukrainian politicians, the UBI is an effective measure of social protection for Ukraine, which can reduce the enormous economic and social tension of the unprotected part of the population. The main problematic issues and ways to solve them in the process of practical implementation of the idea of UBI are highlighted. Conclusions and suggestions are made regarding the possibilities and sources of financial support for UBI in Ukraine.

Keywords: automation, digitalization of the economy, negative income tax poverty, new industrialization, quality of life, robotization, social equalization, social inequality, sovereign wealth fund, universal basic income.

Постановка проблеми. Нарощування в сучасних умовах фінансово-економічних суперечностей, посилення соціальної нерівності, несправедливості та напруги в українському суспільстві ставлять на порядок денний гострих наукових і суспільно-політичних дискусій питання про стратегію, джерела, механізми та інструменти забезпечення інклюзивного розвитку, потреб національного господарства, отже, соціального вирівнювання та подолання бідності в країні. Ускладнюючими та діючими на тривалу перспективу чинниками забезпечення сталого соціально-економічного, інклюзивного розвитку останніми роками є динамічні процеси автоматизації, роботизації робочих місць, діджиталізації, «нової індустріалізації» виробництва й національної економіки загалом [1, с. 7]. Сприяючи підвищенню продуктивності праці, зазначені процеси вивільнюють величезні маси робочої сили, тільки загострюючи проблеми безробіття, бідності, соціальної справедливості й нерівності, додаючи до них зростаючу цифрову нерівність. Вирішення вищезазначених завдань суттєво переобтяжене необхідністю паралельно й навіть першочергово вирішувати проблеми фінансового забезпечення національної безпеки й оборони держави в контексті триваючої боротьби із сепаратизмом на Сході та Південному Сході країни.

За таких обставин у світовій та вітчизняній науково-експертній спільноті особливої актуальності набуває полеміка навколо запровадження універсального базового доходу (УБД) як певної гарантії для людей того, що, навіть втративши роботу, вони не залишаться сам на сам зі своїми проблемами, не будуть змушені голодувати або відчаї йти на злочини й матимуть можливість знову активно включитися в процеси інклюзивного розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання соціальної справедливості, нерівності, зокрема цифрової, хвилюють сьогодні світову економічну спільноту, яка шукає ефективні шляхи подолання наслідків глобальної фінансово-економічної депресії та викликані нею головної, на думку Нобелівського лауреата Дж. Стігліца, проблеми як для розвинутих, так і для емерджентних країн, якою є «повільне економічне зростання і нерівність» [2]. Ще більш емоційно в цьому сенсі висловився відомий чеський економіст Т. Седлачек: «Від філософсько-економічних питань справедливості розподілу багатства ми дозволили собі відкупитися хабаром економічного зростання <...> і тим самим їх проігнорували <...>, іншими словами. Якщо багатіють усі, то нам майже байдуже, як вони це роблять, і, значить, справедливість ми вже так в упор не шукаємо. Але якщо раптом ми перестаємо багатіти або, ще гірше, почали бідніти, то стаємо значно більш чутливими до справедливості. Можливо, саме внаслідок такої асиметрії ми там, де ми є» [3]. Позитивні й проблемні щодо забезпечення соціальної справедливості й рівності сторони автоматизації, роботизації виробничих процесів, задіяння в них штучного інтелекту, цифровізації економіки та сучасного суспільства досить розгорнуто представлені в матеріалах Давоського форуму останніх років та в працях Дж. Веста, П. Марша, К. Шваба [1], М. Зверякова, Л. Жданової, О. Шарага та інших науковців. Безпосередньо проблематика УБД ґрунтовно висвітлюється в працях зарубіжних та вітчизняних економістів, зокрема в роботах А. Оукена [14], М. Фрідмана [12], Р. Блашке, К. Кіппінг, Г. Вернера, Р. Брегмана, М. Франчезе, Д. Праді, В. Сизова, О. Длугопольського, О. Корчинської, А. Ставицького.

Вирішення зазначених проблем чимало українських науковців пов'язують сьогодні з ідеєю формування державою Фонду суверенного добробуту (ФСД), покликаного на довгострокову перспективу акумулювати кошти для фінансування економічних, безпекових, оборонних і соціальних потреб [5; 6]. Суверенні фонди перш за все є інструментом довгострокової макроекономічної стабілізації національної економіки та накопичення активів і збереження національного багатства для майбутніх поколінь, але водночас вони можуть розглядатися як одне з джерел фінансування універсального базового доходу. Сьогодні у світі нараховується близько 70 суверенних фондів, більше 30 з яких були створені після 2000 р., потужні багатомільярдні суверенні фонди створено в Норвегії, Канаді, США, Китаї, ОАЕ, Саудівській Аравії, Кувейті тощо. Загальне багатство, накопичене у суверенних фондах світу, поступово наближається до 8 трлн. дол. США [6].

З огляду на появу, особливо останніми роками, досить значної кількості наукових праць з проблематики універсального базового доходу, що заслуговують на увагу, залишається досить широкий простір для дослідження різних теоретико-методологічних аспектів визначеності цього інструменту соціального вирівнювання, можливостей та механізмів його запровадження у практику суспільно-економічного життя на основі аналізування та узагальнення світового досвіду й проведених в різних країнах експериментів.

Постановка завдання. Метою статті є з'ясування на основі аналізу та узагальнення світового досвіду сутності, переваг, критичних застережень щодо такого інструменту соціального вирівнювання, як універсальний базовий дохід, та можливостей його запровадження в Україні задля боротьби з бідністю та підвищення якості життя.

Виклад основного матеріалу дослідження. Універсальний базовий дохід (УБД) насамперед є певною стратегією підвищення якості життя людей та соціального вирівнювання у суспільстві через безоплатну виплату грошових коштів або надання безоплатних послуг державою чи приватними організаціями всім громадянам країни або певним соціальним групам. Особливість УБД полягає в тому, що виплати грошових коштів здійснюються не за виконання якоїсь роботи або за певних життєвих обставин членів соціальної групи, для якої здійснюються виплати (тобто не тому, що людина є, наприклад, інвалідом, безробітною або незаможною), а тільки тому, що вона проживає на певній території або є членом якоїсь соціальної групи (тобто незалежно від її доходів або соціального статусу). В ідеалі УБД повинен бути не меншим, ніж прожитковий мінімум, визначений державою, але може бути й більшим за нього. Якщо УБД менший за прожитковий мінімум, тоді він називається частковим. Кошти УБД не оподатковуються. Так, німецька дослідниця К. Кіппінг зазначає, що у ФРН під час організації незалежної мережі базового доходу учасники процесу розробили 4 базових критерії, «які мають виконуватися для того, щоб взагалі можна було говорити про УБД: забезпечення існування і мінімальної участі; забезпечення індивідуального права; відсутність перевірки щодо потреби та відсутність примусу до роботи» [5].

У науковій літературі гарантовані кошти, необхідні для проживання громадян країни або певної спільноти,

позначають різними термінами. Крім терміна «універсальний базовий дохід», використовуються терміни «безумовний основний дохід», «безумовний базовий дохід» або «базовий іменний грант». Деякі відмінності у використанні цих термінів все ж таки мають місце. Так, якщо безумовний основний дохід не обов'язково сплачується кожному жителю країни, а сплачується тільки жителям окремих регіонів (як, наприклад, у США, де він виплачується жителям Аляски), то базовий іменний грант передбачає нарахування грошових коштів та їх переказ на розрахунковий рахунок кожного громадянина країни протягом усього його життя.

Існують дві основних моделі УБД:

– щомісячне збільшення банківського рахунку кожного громадянина;

– УБД у формі мінімального набору товарів і послуг.

Якщо у попередні часи ідея УБД розглядалась лише в теоретичному аспекті як певний ідеал, то у XXI ст. вона отримала нове життя й втілення. Так, Г. Вернер висловив таке концентроване судження, чому необхідне запровадження УБД: безробітні одержують дохід, який фінансується з податків, митних платежів та накладних витрат на фонд заробітної плати. При цьому втрачають всі, отже, доходи й соціальне забезпечення громадянина стають все скромнішими. Стан речей може змінити УБД, за якого всі наявні соціальні системи трансферу коштів будуть скасовані. Завдяки цьому кожна людина, не турбуючись про засоби до існування, стане вільним громадянином, буде виконувати роботу, яку вважатиме за потрібну. Робота – це взаємодопомога у вигляді соціального забезпечення з повагою до гідності і за власним вибором. Автоматизація буде заохочуватися, оскільки внаслідок скорочення робочих місць, викликаного програмованими автоматами, не будуть поповнюватися лави безробітних. Крім того, УБД забезпечує простір для фінансування багатьох загальноекономічних та культурних робочих завдань і для появи безлічі нових ініціатив. Багато людей знову побачать сенс у своїй роботі. Це відбудеться тому, що, незважаючи на одержання УБД, нікому не буде заборонено працювати й отримувати додатковий дохід, адже просто не буде примусу [4]. Можна виділити декілька основних проблем, які має вирішити УБД.

1) УБД як спосіб боротьби з бідністю та шаленою соціально-економічною нерівністю. Відомі американські економісти М. Фрідман та Ф. фон Хайек свого часу вбачали у базовому доході панацею від скрутного існування мільйонів людей за межею бідності. Використання УБД є беззаперечною політикою з викорінення злиднів та скорочення бідності [12].

2) УБД як «звільняюче начало», що сприяє підвищенню якості життя людей. УБД зменшує тривогу людей за своє майбутнє, допомагає забезпечити рівні можливості, дає вільний час, який вони можуть витратити на отримання освіти, профілактику свого здоров'я й заняття творчістю. Дослідження, проведені у Євросоюзі серед населення, переконливо засвідчили, що люди вважають, що УБД зменшить занепокоєння щодо базових фінансових потреб (40%) і допоможе забезпечити рівні можливості (31%), знизить рівень бюрократії (16%) [7, с. 3].

3) УБД може сприяти економічному зростанню країни, що відбуватиметься за рахунок інвестування

людей у самих себе (освіта, здоров'я). Крім того, УБД дасть змогу людям займатися тим, що є їх призначенням. Так, в американському бізнес-журналі "Fast Company" наводяться дані, що тільки 13% людей у світі висловлюють зацікавленість у своїй роботі [9]. Все це знаходить свій відбиток у підвищенні якості людського капіталу, що у довгостроковій перспективі неодмінно приведе до прийнятних для всіх економічних результатів.

4) Знизяться витрати на адміністрування соціальних програм. УБД значно простіша й більш прозора система соціального забезпечення, ніж та, яка існує сьогодні у державах в усьому світі. Проте деякі ідеологи УБД вважають, що він повинен не відмінити, а доповнювати соціальні програми.

5) УБД повинен вирішити проблему «зайвих» людей у зв'язку з їх заміною на робочих місцях роботами й алгоритмами. Це, ймовірно, є головною причиною, яка спонукає все більше політиків, економістів та соціологів вимагати запровадження УБД. Проблема полягає ще й в тому, що заміна людей роботами в якійсь одній сфері дає мультиплікаційний ефект і веде до скорочення співробітників у суміжних галузях.

Варто зазначити, що повноцінна концепція УБД поки що не запроваджена в жодній країні, можливо, крім ОАЕ. Найбільш успішними є досвід Аляски та система "Bolsa Familia" для бідних родин у Бразилії. З 2017 по 2019 рр. експеримент з УБД проходить у Фінляндії, у якому беруть участь близько 2 000 громадян віком від 25 до 58 років. У пілотному варіанті кожному учаснику сплачується щомісячна сума у 560 євро, яка згодом має бути збільшена до 800 євро на місяць [10]. До того ж у різні роки експерименти зі впровадження УБД проводилися у Німеччині, Великій Британії, Швейцарії, Франції, США, Нідерландах, Канаді, Італії, Болгарії, Індії, Кенії, Намібії, Уганді. Здебільшого результати проведених експериментів були позитивними. Занепокоєння стосовно того, що бідні будуть витрачати гроші на придбання алкогольних напоїв або наркотичних засобів не справдилися. Можна сказати, що ідея УБД повністю запроваджена в ОАЕ, але це було б неправильно, тому що там розгорнута повномасштабна система соціальної підтримки громадян. Це більше, ніж УБД.

Критичні застереження щодо УБД, звичайно, обертаються довкола економічних та правових аргументів. Доводи зводяться до таких заперечень.

1) Реалізація цієї концепції приведе до величезних витрат держави, котрі можуть виявитися невід'ємними для неї. Наприклад, Фінляндії для виплати своїм громадянам УБД, згідно з деякими оцінками, буде потрібно 40 млрд. євро на рік. Швейцарія також розглядала проєкт запровадження УБД. Однак її громадяни на референдумі з цього питання відмовилися від запровадження УБД. Якби вони висловилися на проведеному референдумі за введення УБД, то країні потрібно було би 190 млрд. дол. США на рік для виплат [7].

Вважається, що найпростішим способом покриття додаткових витрат держави є збільшення наявних податків і запровадження додаткових. Як додаткові податки часто наводяться екологічні податки, прогресивний податок на додану вартість, природна рента й навіть такі екзотичні податки, як податок на використання води й повітря. Проте слід зазначити, що запровадження додаткових податків – це найбільш болісний

спосіб збільшення доходів. Ефективним податковим тягарем є вилучення природної ренти. Однак не всі країни, що бажають запровадити УБД, володіють запасами нафти й газу, як у ситуації з Аляскою та ОАЕ. До того ж природні копалини належать до вичерпних, не відновлюваних ресурсів.

Одними з джерел доходів для сплати УБД є оптимізація витрат на різні соціальні програми з безробіття й різна персональна соціальна допомога. У деяких країнах Євросоюзу такі програми нараховуються десятками. Всі вони мають бути замінені на УБД. При цьому зникнуть також величезні витрати на адміністрування соціальних програм, у якому задіяні десятки тисяч чиновників. Скорочення державного апарату також вивільнить значну масу грошей, котрі підуть на сплату УБД.

Альтернативою УБД міг би виступити негативний прибутковий податок, сутність якого полягає у відсутності стягненні з працівника прибуткового податку та субсидювання працівника до отримання ним певного рівня трудового доходу. Після того як заробіток перевищить певний рівень, встановлений державою, негативний прибутковий податок замінюється звичайним позитивним прибутковим податком [9]. Ідею негативного прибуткового податку обґрунтував у своїй книзі «Капіталізм і свобода» М. Фрідман [12].

Сьогодні у світі існує колосальна нерівність у розподілі багатств і доходів. На наш погляд, навіть незначні законодавчі ініціативи та рішення щодо більш справедливого перерозподілу доходів могли би повністю вирішити питання про джерела коштів на забезпечення УБД. На те, що ідея УБД цілком життєздатна за більш справедливого перерозподілу доходів, вказують, наприклад, дані ООН. Зокрема, у Доповіді ООН про розвиток людини наводиться співвідношення 20% світового населення з найвищим рівнем доходу та 20% населення з найнижчим рівнем доходу. Це співвідношення наприкінці 90-х рр. минулого століття складало 74 до 1 [14]. При цьому треба враховувати, що різниця між багатими й бідними весь час зростає. Наведені дані однозначно свідчать про те, що коштів на виплату УБД достатньо взагалі всьому населенню планети за умови більш справедливого перерозподілу доходів. Натомість, на практиці розв'язання такої задачі поки що видається досить складним.

2) Виплати УБД можуть привести до зниження у людей мотивації працювати або взагалі відсутності праці. Як наслідок, виникають дефіцит робочих рук, зниження продуктивності праці й економічний спад. Під час проведення експерименту з впровадження УБД у США відмовились працювати 17% жінок і 7% чоловіків [8]. Однак люди переставали працювати перш за все заради отримання освіти. До того ж за заміщення людей роботами потреба у робочих руках знизиться сама по собі, тому цей аргумент є недостатньо переконливим.

3) Виплати УБД у розвинутих країнах приведуть до масової міграції населення з бідних країн. Сьогодні Європа й без того не може впоратися з напливом мігрантів, а запровадження всезагального УБД значною мірою збільшить цей потік. Цю проблему передбачається вирішувати співпрацею з прикордонними територіями, зокрема виплатою УБД населенню прикордонних територій інших країн.

4) Наявні у багатьох країнах персоналізовані системи соціального забезпечення є більш ефективними, оскільки сума наданої допомоги жорстко не встановлюється й залежить від фінансового стану людини. До того ж для деяких соціально незахищених верств населення виплата УБД може бути й недостатньою для життя. Щоби реалізувати концепцію УБД потрібна буде повна реструктуризація не тільки системи соціального забезпечення, але й налагоджених податкової та пенсійної систем держави. Це пов'язане з величезними витратами та непевними результатами. Водночас деякі дослідники, наприклад американський економіст А. Оукен, давно звертали увагу на те, що перерозподіл коштів від багатих до бідних через систему оподаткування завжди відбувається зі значними втратами ефективності [14].

Висновки з проведеного дослідження. В Україні експерименти зі впровадження УБД поки що не проводилися ні в межах окремого міста, ні щодо цільових груп. При цьому діджиталізація, автоматизація та роботизація виробничих та управлінських процесів поступово набирає швидких обертів. Згідно з прогнозами багатьох експертів процеси роботизації та автоматизації протягом наступного десятиріччя залишать без роботи кожного четвертого українця. Деякі українські політики, особливо під час останніх виборчих перегонів, висунули у центр своїх програм запровадження УБД як ефективного заходу соціального захисту, вжиття якого дасть змогу розвантажити величезну економічну й побутову напругу серед незахищених верств населення. При цьому ключовими перевагами УБД є економія коштів та ресурсів за рахунок ліквідації занадто дорогої державної системи соціальних виплат і пільг, зниження злочинності, пов'язаної з крайньою бідністю. Також зазначається можливість оздоровлення ситуації з домашнім та родинним насиллям за рахунок зникнення величезної кількості економічно вимушених співжиттів.

Особливий інтерес і гостроту обговорюваній темі надає питання про вартість УБД для України. Відповідь на це питання не може бути однозначною. Все буде залежати від величини щомісячних виплат УБД. На нашу думку, вони можуть бути прирівняні до мінімальної заробітної плати або до прожиткового мінімуму. Має також значення кількість одержувачів УБД. Чи будуть його отримувати всі без винятку громадяни України? Наприклад, чи буде сплачуватися УБД дітям? Якщо ні, то з якого віку ці виплати будуть проводитися? Будуть отримувати УБД пенсіонери замість пенсій чи він сплачуватиметься додатково до пенсій, якщо ті нижчі, ніж УБД? Також передбачається, що УБД замінить всі інші соціальні допомоги тощо.

Залежно від прийнятих рішень із зазначених питань величина УБД може суттєво коливатися від 50 до 100 млрд. дол. США на рік. Наскільки «під'ємною» ця сума є для України? За нинішнього державного бюджету з його дефіцитом, виплатою за боргами,

шаленим дефіцитом пенсійного фонду вона однозначно не є такою. За його повної реструктуризації зазначені цифри можуть виявитися не такими вже фантастичними. Україна живе не одним держбюджетом, а нижченаведені дані свідчать про те, що гроші в країні є, не говорячи вже про офшори, тіньову економіку тощо. Так, за даними журналу "Forbes" на початок 2019 р. в Україні було 7 доларових мільярдів із сукупним статками у 13,6 млрд. дол. США, що складає 10% ВВП [16]. За часи незалежності з України в офшори був виведений капітал на суму майже 150 мільярдів доларів. Найбільша активність спостерігалася в останні 4 роки [17]. Керівники українських державних компаній на фоні зарплат простих громадян і навіть доходів топ-менеджерів аналогічних іноземних компаній отримують винагороди, які за визначенням не можуть бути адекватними їх трудовому внеску та фінансовим результатам діяльності очолюваних ними підприємств. Наприклад, винагорода очільника «НАК «Нафтогаз»» за 2018 р. оцінюється в розмірі 47,1 млн. грн. (1,7 млн. дол.), винагорода керівника «Укрзалізниці» з її відносно незначним прибутком становила 7,3 млн. грн. (352,1 тис. дол.) [17]. Важливо зважати на те, що річні суми як українських, так і зарубіжних менеджерів включають нараховані бонуси за чітке дотримання стратегічних цілей компанії. Проте за будь-яких обставин зарплати керівників держкомпаній мають бути приведені в нормальну відповідність і не відрізнятися кричуще в сотні, тисячі разів від середніх зарплат щодо галузі або країни загалом. Це також дало б можливість державі віднайти кошти для виплат своїм громадянам УБД.

Резерви УБД для України, ймовірно, могли би складатися насамперед з природньої ренти, частково доходів від транзиту, оптимізації (скорочення) чиновної бюрократії в системах соціального забезпечення й державних корпораціях, а також за рахунок коштів згадуваного вище Фонду суверенного добробуту. У більш широкому контексті потужним джерелом коштів для запровадження УБД мають стати податкові надходження від детінізації, деофшоризації економіки, амністії капіталів, торгівлі землею, що перебуває у державній власності (за умов введення регульованого ринку землі), екологічні податки, податки з продажів, податки на транзакції банків, податки на спадщину, сеньораж тощо. Однак така оптимізація можлива лише у разі парадигмальної зміни соціально-економічної стратегії.

За об'єктивного, неупередженого та неповерхневого розгляду УБД ця концепція видається досить розумною та зовсім неупічною. УБД сприятиме підвищенню рівня життя людей, якості людського капіталу та зниженню злочинності, викликаній бідністю і безвихіддям. Водночас УБД ні в якому разі не відмінє працю людини, але сприятиме якісно новому її ставленню до діяльності, власного життя й саморозвитку особистості.

1. Schwab K. *The Fourth Industrial Revolution*. London : Penguin Random House, 2017. 184 p.

2. Стиглиц Дж. *Великое разделение. Неравенство в обществе, или Что делать оставшимся 99% населения?* / пер. с англ. Ф. Исрафилова. Москва : Эксмо, 2016. 480 с. (Тор Economics Awards).

3. Седлачек Т. *Экономика добра и зла. В поисках смысла экономики от Гильгамеша до Уолл-стрит*. Москва : Ад Маргинем пресс, 2016. 544 с.

4. Уэст Дж. *Масштаб. Универсальные законы роста, инноваций, устойчивости и темпов жизни организмов, городов, экономических систем и компаний* / пер. с англ. Д. Прокофьева. Москва : Азбука Аттикус, 2018. 512 с.

5. Тимошенко Р., Бистряков І., Клиновий Д., Рогов П. Стратегічний механізм сталого фінансування потреб національної економіки, безпеки та оборони України. *Наука і оборона*. 2017. № 2. С. 17–25.
6. Голуб Г., Пишк Б., Юрчишин Л. Суверенні фонди добробуту: світовий досвід і проблеми функціонування в Україні. *Вісник Університету банківської справи НБУ*. 2014. № 1 (19). С. 115–120.
7. Francese M., Prady D. Back to Basics. What Is Universal Basic Income? *Finance & Development*. 2018. December. Vol. 55. № 4. URL: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/2018/12/what-is-universal-basic-income-basics.htm> (дата звернення: 07.10.2019).
8. Длугопольський О., Длугопольська Т. Концепція безумовного базового доходу як альтернатива бісмарківській моделі держави добробуту: від теоретичних студій до експериментальних практик. *Економіка: реалії часу*. 2017. № 2 (30). С. 32–46.
9. Буришаков А. Добро пожаловать в посттрудоую экономику. VC. URL: <http://www.vc.ru/14349-pstwork-economy> (дата звернення: 25.05.2018).
10. Эппле Н. Монетизация льгот по-фински. *Ведомости*. URL: <http://www.vedomosti.ru/opinion/articles/2-15/12/09/620207-monetizatsiya-lgot-po-finski> (дата звернення: 05.05.2018).
11. Allen J.T. Negative Income Tax. *Library of Economics and Liberty*. URL: <http://www.econlib.org/library/Enc1/NegativeIncomeTax> (дата звернення: 05.05.2018).
12. Фридман М. Капіталізм і свобода / за участі Р. Фридман ; пер. з англ. Н. Рогачевської. Київ : Наш формат, 2017. 216 с.
13. Human Development Report 1999: Published for the United Nations Development Program (UNDP). New York : Oxford University Press, 1999. 133 p.
14. Okun A. Equality and Efficiency. *The Big Tradeoff (A Brookings Classic)* / foreword by L.H. Summers. Washington : Brookings Institution Press, 2015. 156 p.
15. Губар О. До списку мільярдерів Форбс увійшли семеро українців. *DW. Made for minds. Новини й аналітика про Німеччину, Україну, Європу та світ*. 2019. URL: <https://www.dw.com/uk> (дата звернення: 27.09.2019).
16. Головка М. Українські олігархи вивели в офшори понад 65 млрд. грн. *Новий формат*. 2019. URL: <http://newformat.info/poli-tics/ukrayinski-oligarhi-viveli-v-ofshori-ponad-65-mil-yardiv-griven> (дата звернення: 27.09.2019).
17. Корниенко Я. Сколько должны зарабатывать государственные топ-менеджеры. *Экономическая правда*. 2019. URL: <https://www.epravda.com.ua/rus/publications/2019/05/17/647217> (дата звернення: 27.09.2019).
1. Schwab K. *The Fourth Industrial Revolution*. London : Penguin Random House, 2017. 184 p.
2. Stiglitz J. Velikoe razdelenie. Neravenstvo v obshtestve, ili Chto delatj ostavshyhsia 99% naselenija? / Joseph E. Stiglitz [per. s anhl. F. Israfilova]. M. : Eksmo, 2016. 480 s. (Top Economics Awards).
3. Sedlacek T. *Ekonomika dobra i zla. V poiskah smysla ekonomiki ot Gilgamesha do Wall street*. Moskva : Ad Marginem press, 2016. 544 s.
4. West G. *Masshtab: Universalnye zakony rosta, innovazij, ustojchivosti i tempov jizni organizmov, gorodov, ekonomicheskikh system I kompanij* / Geoffrey West; per. s anhl. D. Prokofjeva. M. : Azbuka Attikus, 2018. 512 s.
5. Timoscenko R., Bystrjakov I., Klynovy D., Rogov P. Strategichny mehanizm stalogo finansuvannja potreb nationalnoi ekonomiki, bespeky ta oborony Ukrainy. *Nauka i oborona*. 2017. № 2. S. 17–25.
6. Holub G., Pshyk B., Jurchishyn L. Suverenni fondy dobrobutu: svitovy dosvid I problem funkcionuvannja v Ukraini. *Visnyk Universytetu bankivskoi spravy Nationalnogo banku Ukrainy*. 2014. № 1 (19). S. 115–120.
7. Francese M., Prady D. Back to Basics: What Is Universal Basic Income? *Finance & Development*. December 2018, vol. 55, № 4. URL: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/2018/12/what-is-universal-basic-income-basics.htm> (accessed: 07.10.2019).
8. Dlugopolsky O., Dlugopolska T. Konzepcia besumovnoho basovogo dohodu jak alternatyva bismarkivskij modeli derzavy dobrobutu: vid teoretychnyh studij do eksperymentalnyh praktyk. *Ekonomika: realii chasu*. 2017. № 2 (30). S. 32–46.
9. Burshakov A. Dobro pozalovat v posttrudovuju ekonomiku. VC. URL: <http://www.vc.ru/14349-pstwork-economy> (accessed: 25.05.2018).
10. Epple N. Monetizacia lgot po-finski. *Vedomosti*. URL: <http://www.vedomosti.ru/opinion/articles/2-15/12/09/620207-monetizatsiya-lgot-po-finski> (accessed: 05.05.2018).
11. Allen J.T. Negative Income Tax. *Library of Economics and Liberty*. URL: <http://www.econlib.org/library/Enc1/NegativeIncomeTax> (accessed: 05.05.2018).
12. Fridman M. *Kapitalizm i svoboda / za uchasti R. Fridman ; per. s anhl. N. Rogachevskoi*. Kyiv : Nash format, 2017. 216 s.
13. Human Development Report 1999: Published for the United Nations Development Programme (UNDP). New York : Oxford University Press, 1999. 133 p.
14. Okun A. Equality and Efficiency: *The Big Tradeoff (A Brookings Classic)* / foreword by L.H. Summers. Washington : Brookings Institution Press, 2015. 156 p.
15. Hubar O. Do spysku miljarderiv Forbs uvijshly semero ukrainziv // DW. Made for minds: Novyny i analityka pro Nimechynu, Ukrainu, Evropu ta svit. 2019. URL: <https://www.dw.com/uk> (accessed: 27.09.2019).
16. Holovko M. Ukrainski oligarchy vyvely v ofshory ponad 65 mlrd. hrn. // Novy format. 2019. URL: <http://newformat.info/poli-tics/ukrayin-ski-oligarhi-viveli-v-ofshori-ponad-65-mil-yardiv-griven> (accessed: 27.09.2019).
17. Kornienko J. Skolko dolzny zarabatyvat gosudarstvennye top-menedzery. *Ekonomicheskaja Pravda*. 2019. URL: <https://www.epravda.com.ua/rus/publications/2019/05/17/647217> (accessed: 27.09.2019).